

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.4.62](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.4.62)

УДК 351.86

*Н. А. Сіцинський,
к. держ. упр., головний науковий співробітник,
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
ORCID ID: 0000-0002-5455-9593*

НАУКОВИЙ СУПРОВІД ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РЕФОРМ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

*N. Sitsinskiy,
PhD in Public Administration,
Chief Scientist Ukrainian State Employment Service Training Institute*

SCIENTIFIC SUPPORT OF PUBLIC-GOVERNMENTAL REFORMS TO PROVIDE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE IN FOREIGN POLICY

У статті теоретично узагальнено та вирішено актуальну наукову проблему щодо науково-теоретичного обґрунтування державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції, проаналізовано їх сучасний стан та виявлено проблеми державного управління забезпеченням національної безпеки України в зовнішньополітичній сфері. Висвітлено отримані теоретичні здобутки у галузі державного управління у цій сфері, зокрема під час проведення наукового дослідження запропоновано вирішення виявлених проблем шляхом удосконалення змісту державних механізмів у цій сфері, а також розроблення науково-практичних рекомендацій органам державного та військового управління щодо підвищення їх ефективності для реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони України в контексті вимог Стратегії національної безпеки України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, Воєнної доктрини України та Плану дій Україна – НАТО. Розкрито зміст структурно-функціональної моделі механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері що дало змогу виявити переваги і недоліки діяльності органів державної влади України із забезпечення національної безпеки і оборони та вплинути на подальший процес їх вдосконалення та визначити комплекс стратегічних завдань стосовно реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері.

The article theoretically generalizes and solves the actual scientific problem regarding the scientific and theoretical substantiation of the state management of national security of Ukraine in the foreign policy sphere in the context of European and Euro-Atlantic integration, analyzes their current state and identifies the problems of state management of national security of Ukraine and the country. The theoretical achievements in the field of public administration in this field are highlighted, in particular during the scientific research it is offered to solve the identified problems by improving the content of the state mechanisms in this field, as well as to develop scientific and practical recommendations to the state and military authorities on improving their effectiveness for

the implementation of the state of national security and defense policy of Ukraine in the context of requirements of the National Security Strategy of Ukraine, Strategic Defense Bureau tenya Ukraine, Ukraine and the Military Doctrine of the Ukraine – NATO.

The principles of military-political co-operation of intergovernmental organizations have been established, which were enshrined in the NATO – EU Declaration on European Security and Defense Policy, in particular the mutual strengthening of crisis management activities of both organizations; effective mutual consultation, dialogue, cooperation and transparency; indivisibility of security, joint consultations, equality and the right to autonomy in decision-making; respect for the interests of the Member States of the European Union and NATO; compliance with the principles of the UN Charter. It was found that the purpose of the European and Euro-Atlantic security system was to establish a common collective security model based on a common understanding of threats and concerted action against them, as well as complementary development of the military capabilities of both alliances. The role and place of the security forces and structures of the security and defence sector structures in the context of ensuring the national security of Ukraine in foreign policy has been investigated. today a leading intelligence tool for verifying verifiable information, taking into account the circumstances and circumstances of the senior political leadership state of the state to make a military-political decision. Priority directions of improvement of the state-legal mechanism are suggested and ways of improvement of the political-diplomatic mechanism of realization of the policy of ensuring national security of Ukraine in the foreign policy sphere are defined. In particular, priority areas in this field include: obtaining additional international legal guarantees on the protection of the sovereignty, territorial integrity and independence of Ukraine in the conditions of military aggression; a comprehensive organization of the deployment and activity of an international peacekeeping and security operation on the territory of Ukraine (United Nations Special Police Peacekeeping Mission or the European Union); implementation of international security and defense projects and programs (all existing EU and US projects); use of instruments of the International Court of Justice to stop (condemn) the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. The content of the structural and functional model of the mechanisms of state management of ensuring national security of Ukraine in the foreign policy sphere has been revealed. national security of Ukraine in foreign policy.

Ключові слова: державне управління; забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері; сектор безпеки і оборони України; політика забезпечення національної безпеки; європейська та євроатлантична інтеграція; зовнішня агресія.

Key words: government; national security of Ukraine in foreign policy; security and defense sector of Ukraine; national security policy; European and Euro-Atlantic integration; external aggression.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями.

Стратегічні підходи до реформування державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах військової агресії Росії проти України закладено в рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 01 березня 2014 р. “Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України”, затвердженого Указом Президента України від 02 березня 2014 р. № 189, яким визначено комплекс політико-дипломатичних, економічних, воєнних та інших превентивних заходів щодо запобігання виникненню загроз національній безпеці України та їх нейтралізації, зокрема: залучення політико-дипломатичної підтримки провідних міжнародних безпекових організацій (ООН, ОБСЄ, НАТО), а також країн-гарантів суверенітету і територіальної цілісності України: США, Великої Британії, Північної Ірландії для забезпечення політичної й військової безпеки України [1].

Крім того, для України існує величезна кількість як зовнішніх, так і внутрішніх викликів і загроз національній безпеці, але визначальною загрозою є агресивна зовнішня політика Росії: нарощування Росією поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалися; загроза прямої військової агресії Російської Федерації проти України; протиправне збільшення на анексованій території АР Крим військової присутності Російської Федерації, розміщення на півострові ядерної

зброї та засобів доставки ядерних зарядів; незавершеність договірно-правового оформлення українсько-російського державного кордону; зовнішній вплив російських спецслужб на кризові трансформаційні процеси в Україні тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми.

Теоретичні та методологічні основи національної безпеки містяться в дослідженнях українських науковців, зокрема: В.Ю.Богдановича, О.Ф.Белова, О.С.Бодрука, О.С.Власюка, Р.В.Войтович, В.П.Горбуліна, І.Л.Гасюка, А.С.Гриценка, В.В.Говорухи, С.В.Др'омова, О.А.Долгого, А.В.Єрмолаєва, Я.А.Жаліла, С.В.Кононенка, А.Б.Качинського, В.О.Косевцова, О.В.Литвиненка, В.М.Телеліма, І.І.Мусієнка, В.І.Почепцова, А.А.Падеріна, Г.М.Перепелиці, В.М.Рижих, О.О.Резнікова, Г.П.Ситника, А.І.Семенченка, С.В.Сьоміна, М.В.Сіцінської, О.М.Суходолі, М.В.Сунгуровського, О.В.Турчинова, І.А.Храбана та ін. Окремі аспекти реагування на загрози національній безпеці України розглянуті в працях О.С.Бодрука, О.А.Белова, О.С.Власюка, К.О.Ващенко, Р.В.Войтович, В.П.Горбуліна, В.В.Говорухи, Г.П.Ситника, А.І.Семенченка, Д.В.Карамішева, А.Б.Качинського, В.М.Рижих, В.М.Телеліма, І.А.Храбана, В.А.Ліпкана, Е.Б.Лібанової, О.М.Ляшенка, В.О.Шамрая та ін.

Більш комплексно теоретико-методологічні засади формування та реалізації зовнішньої політики та питання зовнішньополітичної безпеки розглянуто в працях науковців і практиків, а саме: М.М.Білоусової, С.М.Войцеховської, І.А.Домбровського, І.А.Грицяк, А.М.Зленка, В.В.Кравченка, О.О.Рафальського, Є.А.Тихонової, І.А.Храбан, Л.Д.Чекаленко та ін.

Водночас наукові дослідження, у яких із позицій системного підходу розглядаються державно-управлінські аспекти комплексної проблеми забезпечення національної безпеки України в цілому та функціонування механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції зокрема, практично відсутні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у науковому супроводі державно-управлінських реформ щодо забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері та висвітленні отриманих теоретичних здобутків у галузі державного управління у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Сучасні вимоги до процесу комплексного реформування системи забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері закладено в Стратегії національної безпеки України від 26 травня 2015 р., що спрямована на забезпечення готовності держави, її економіки та суспільства до оборони й відбиття зовнішньої агресії в будь-яких формах і проявах (зокрема у формі гібридної війни), підвищення рівня обороноздатності держави, де основними цілями є: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального та гуманітарного розвитку; забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу, формування умов для вступу в НАТО [2].

Під час проведення наукового дослідження державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері виявлено та структуровано проблемні питання державного управління у цій сфері та запропоновано вирішення виявлених проблем шляхом удосконалення змісту державних механізмів у цій сфері, а також розроблення науково-практичних рекомендацій органам державного та військового управління щодо підвищення їх ефективності для реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони України в контексті вимог Стратегії національної безпеки України, Стратегічного оборонного бюлетеня України, Воєнної доктрини України та Плану дій Україна – НАТО.

Зокрема, встановлено: особливості формування та реалізації державної політики національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, що полягають у цілеспрямованій, розрахованій на тривалий період стратегічній діяльності держави у сфері національної безпеки і оборони, пов'язаної із оборонним плануванням та управлінням державними ресурсами у сфері зовнішньополітичної безпеки, кризовим управлінням та політичним (військовим) прогнозуванням під час формування механізмів реалізації цієї політики, визначенням цілей і пріоритетів діяльності органів державної влади, до компетенції яких належать питання забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, управлінням публічної дипломатії для координації заходів інших органів виконавчої влади у цих сферах і реалізації пріоритетних завдань співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), демократичним цивільним контролем над сектором безпеки і оборони, з метою мінімізації загроз державному суверенітету, створення умов для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно визначених кордонів; захисту національних інтересів України у зовнішньополітичній сфері; інтеграції в євроатлантичні структури безпеки;

– розроблено структурно-функціональну модель механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, сутність якої полягає у створенні ефективних державно-управлінських механізмів, що має забезпечити: реалізацію державної політики національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, спрямовану на виконання державно-управлінських рішень та завдань у сфері військового управління щодо запобігання та нейтралізації реальних і потенційних загроз національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері, що дасть можливість забезпечити державний суверенітет і територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення

зростання рівня та якості життя населення; інтеграцію України до європейського політичного, економічного, безпекового, правового простору, набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору;

– визначено та концептуально обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення державно-правового механізму та шляхи вдосконалення політико-дипломатичного механізму реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, реалізація яких здійснюватиметься на кількох рівнях: міжнародному, національному (загальнодержавному), галузевому (відомчому та міжвідомчому), де управлінські функції втілюються через комплекс ужитих відповідно до Конституції, законів України, міжнародних договорів, угод, правових, організаційних, інформаційно-роз'яснювальних, комунікативних заходів і засобів з боку органів державної влади та інституцій громадянського суспільства для забезпечення досягнення короткострокових і поточних цілей (концепцій, стратегій, державних програм, планів) реалізації політики у сфері зовнішніх зносин (зовнішньополітичної діяльності), спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній, інформаційній, безпековій та інших сферах, розбудови рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Удосконалено: понятійно-категоріальну базу теорії державного управління у сфері національної безпеки шляхом уточнення сутнісних характеристик таких понять, як: “національна безпека України”, “система забезпечення національної безпеки України”, “безпосередні внутрішні виклики національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері”, “безпосередні зовнішні виклики національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері”, “державна політика забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “принципи державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “державне управління прикордонною безпекою України в контексті забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “державне управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “політико-дипломатичний механізм реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”, “державно-правовий механізм реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері”;

– організаційний, правовий, політичний, економічний, військовий механізми державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, які, на відміну від наявних, за своїм змістом спроможні забезпечити більш ефективну практичну координацію за всіма видами діяльності сектору безпеки і оборони України, що перебуває під демократичним цивільним контролем громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України для запобігання та нейтралізації внутрішніх і зовнішніх викликів, реальних і потенційних загроз національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері;

– політико-дипломатичний механізм реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в частині повноважень суб'єктів державного управління у сфері національної безпеки і оборони та громадських об'єднань “Громадська Ліга Україна – НАТО”, які залучені до реалізації євроатлантичного курсу України, на партнерських засадах і принципах взаємодопомоги у досягненні спільних цілей щодо підвищення обізнаності громадянського суспільства в перевагах євроатлантичної системи колективної безпеки; проведення комплексної інвентаризації чинних угод і домовленостей у системі забезпечення національної безпеки; підвищення інституційного рівня політичного діалогу з країнами НАТО та ЄС з питань упровадження демократичних реформ і забезпечення регіональної безпеки, в рамках якого ідентифіковано й уніфіковано п'ять складових базових механізмів (міжнародно-правовий, політико-оборонний, інформаційно-комунікативний, воєнно-технологічний, науково-дослідний), які уможливають реалізацію основних завдань політики забезпечення національної безпеки України;

– пріоритетні зовнішньополітичні напрями діяльності силових структур сектору безпеки і оборони щодо протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України в умовах високої динамічності світових подій, зміни співвідношення сил у політичній, економічній, інформаційній, безпековій сферах міжнародного життя, а також масові порушення, що відбуваються в системі міжнародної безпеки, зокрема окупації Російською Федерацією частини території України, територіальних претензій Румунії до України, послаблення угорсько-українських зовнішніх відносин тощо;

– систему принципів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, що базується на пріоритеті прав і свобод людини і громадянина; верховенства права; суверенній рівності держав, територіальній цілісності, непорушності державних кордонів і підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права шляхом її доповнення принципами своєчасності й адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам, чіткого розмежування повноважень та взаємодії органів державної влади у забезпеченні національної безпеки, дієвості демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, відкритості й послідовності зовнішньої політики, використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки.

Набули подальшого розвитку: ідентифікація безпосередніх внутрішніх і зовнішніх викликів національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері в умовах глобальних безпекових, політичних,

економічних, епідеміологічних тенденцій у світі, їх впливу на ситуацію в Україні, що дало можливість визначити основні проблемні питання зовнішньополітичної діяльності України у сфері гарантування національної безпеки держави та її нову якість для реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору;

– механізм забезпечення зовнішніх гарантій безпеки щодо врегулювання ситуації в окремих районах Донецької та Луганської областей шляхом формування мережі союзництва з ОБСЄ через удосконалення співробітництва із СММ ОБСЄ в Україні, що дало можливість запропонувати комплекс безкомпромісних і безпрецедентних заходів для забезпечення виконання положень Мінських домовленостей у контексті діяльності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні;

– пріоритетні напрями вдосконалення державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, зокрема запропоновані такі напрями: реформування системи державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України; удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері з урахуванням нових викликів і загроз національній безпеці України; реформування системи державного управління у сфері зовнішньополітичної діяльності.

Отже, на підставі проведення історико-правового аналізу трансформації стратегічних засад державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері встановлено, що відсутність механізмів постійної та продуктивної взаємодії між владою і громадянським суспільством робить важкодоступним досягнення цілей внутрішньої суспільної єдності, зменшує прозорість та ефективність державного управління, а різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, заморожених конфліктів біля її кордонів, а також критична зовнішня залежність національної економіки зумовлюють уразливість України, послаблюють її роль на міжнародній арені. Тому ефективність Стратегії національної безпеки України насамперед залежить від ефективності проведення системних внутрішніх реформ, які мають бути спрямовані на створення гнучкої, дієздатної та демократичної системи державного управління, що передбачає: реформування системи забезпечення національної безпеки; розвиток оборонних і безпекових спроможностей, які унеможливили б збройну агресію проти України шляхом збільшення ціни цієї агресії; здатність суспільства та держави швидко й адекватно реагувати на зміну безпекового середовища та підтримувати стає функціонування своїх основних механізмів; розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і державами – членами НАТО, прагматична співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Установлено джерела безпосередніх внутрішніх і зовнішніх викликів національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері та розкрито їх зміст. Так, до безпосередніх внутрішніх викликів національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері належать: втрата контролю над ділянкою українсько-російського державного кордону, що проходить у Донецькій і частково в Луганській областях; діяльність сепаратистських, екстремістських, російсько-терористичних угруповань у прикордонних районах Донецької та Луганської областей; падіння авторитету і рівня довіри до органів державної влади; контрабанда на кордонах України із суміжними державами та на лінії розмежування Об'єднаних сил з окупованими територіями; корупція в органах державної влади України; повільне проведення євроінтеграційних реформ у державі; відсутність чітких, злагоджених, швидких і професійних дій усіх гілок влади у ситуації, що склалася у зв'язку з поширенням коронавірусу, та ін.

До безпосередніх зовнішніх викликів національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері можна віднести: нарощування Росією поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, загрозу прямої військової агресії Російської Федерації проти України; протиправне збільшення на анексованій території АР Крим військової присутності Російської Федерації, загрозу розміщення на півострові ядерної зброї та засобів доставки ядерних зарядів; незавершеність договірно-правового оформлення українсько-російського державного кордону, неврегульованість питань щодо дотримання режиму українсько-російського державного кордону; зовнішній вплив російських спецслужб на кризові трансформаційні процеси в Україні й появу псевдосепаратистських рухів і мілітарних угруповань у цих прикордонних областях; недостатню ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки, глобальної стабільності; небезпечний зовнішній вплив, з боку різноманітних фондів, центрів, PR-агенцій, мас-медіа, що фінансуються з-за кордону на законотворчий процес, та ін.

Проведений системний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, нормативно-правової бази з питань стану наукової розробки та тенденції розвитку категорії “національна безпека України” дав змогу встановити певні характерні її особливості щодо предмету дослідження зокрема: зовнішньополітична безпека України є невід’ємною складовою національної безпеки України, що спрямована на формування сприятливих внутрішньополітичних і зовнішньополітичних умов для просування національних інтересів держави у зовнішньополітичній сфері; головною метою національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері є створення ефективної системи захисту національних інтересів України у зовнішньополітичній сфері, спрямованої як на мінімізацію, так і на нейтралізацію викликів національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері; об’єктами зовнішньополітичної безпеки є права й свободи людини, інтереси громадян і юридичних осіб України за кордоном, конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність України та недоторканність державного кордону, її політичні, торговельно-економічні, культурні, гуманітарні,

безпекові та інші інтереси держави; суб'єктами зовнішньополітичної безпеки є органи державної влади, до компетенції яких належать питання забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері, політичні партії, громадсько-політичні організації, суспільні рухи, органи місцевого самоврядування, засоби масової інформації, громадяни України.

Отримані дані соціологічного дослідження ефективності державної політики національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері та їх математична обробка дало нам змогу: виявити внутрішні й зовнішні виклики національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері; визначити актуальні загрози національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері; розкрити основні причини та передумови, що призвели до втрати Україною контролю над територією площею майже 45 тис. квадратних кілометрів, на якій проживало 6 млн громадян; розкрити суттєві проблеми системи державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах військової агресії Росії проти України; виявити пріоритетні завдання щодо реалізації державної політики забезпечення національної безпеки та оборони України; окреслити доцільні заходи протидії викликам і загрозам національній безпеці України у зовнішньополітичній сфері; запропонувати основні пріоритетні напрями вдосконалення державно-правових механізмів реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері; розкрити пріоритетні шляхи політико-правового механізму реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері.

Виявлено проблемні питання державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, зокрема: недосконалість національної законодавчої та нормативно-правової бази щодо забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері; наявність некваліфікованих керівних кадрів в органах виконавчої влади, дипломатичних представництвах України в іноземних державах та при міжнародних організаціях, які не володіють або володіють застарілими уявленнями про методи державного управління, зокрема про способи, прийоми і засоби виконання управлінських функцій держави у сфері зовнішніх зносин; відсутність системних підходів у державній кадровій політиці у сфері зовнішніх зносин та невідповідність кадрової політики вимогам трансформаційних (європейської та євроатлантичної інтеграції) процесів у державі; низький рівень ефективності стратегічного планування й кризового управління щодо забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері; недостатня ефективність роботи спеціальних підрозділів внутрішньої безпеки сектору безпеки і оборони України щодо виявлення шпигунів і зрадників в органах державного військового управління, та ін.

Визначено стратегічні пріоритети державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері в умовах військової агресії, зокрема: відновлення територіальної цілісності Української держави в межах міжнародно визнаного державного кордону України, верховенства права на всій її території; зміцнення політичного діалогу з широкого спектра зовнішньополітичних і безпекових питань, поступова конвергенція у сфері зовнішньої і безпекової політики, включаючи Спільну політику безпеки та оборони, поступова інтеграція економіки України до внутрішнього ринку ЄС, гармонізація законодавства України із законодавством ЄС та створення єдиного нормативного простору в переважній більшості секторів економіки і суспільного життя України; формування ефективної системи гарантій національної безпеки; формування мережі союзництва як з окремими державами (шляхом укладення угод про спільну оборону або військову допомогу), так і з міжнародними безпековими організаціями (шляхом участі у механізмах колективної безпеки); укладення універсального міжнародного договору щодо гарантій безпеки, передусім, без'ядерним державам, який би містив чіткий перелік зобов'язань сторін у разі його порушення, зокрема щодо застосування санкцій до держави-порушниці; поглиблення співробітництва України з НАТО (відновлення повноцінної роботи Комісії Україна – НАТО, набуття Україною статусу учасника Програми розширених можливостей, модернізація комплексного пакета допомоги Україні); поглиблення стратегічного партнерства зі Сполученими Штатами Америки; поглиблення відносин стратегічного партнерства із Республікою Польща; розширення співробітництва з Великою Британією, Канадою, Австралією, Японією, Литвою, Латвією, Естонією, Швецією, Румунією, Словаччиною, Молдовою; розвиток партнерства з Німеччиною і Францією – впливовими державами – членами ЄС і НАТО; розширення співробітництва з країнами Вишеградської групи (Польщею, Чехією, Словаччиною, Угорщиною) як важливий зовнішньополітичний напрям у контексті зміцнення стабільності та безпеки в регіоні Центральної Європи, та ін.

Проаналізовано зарубіжний досвід функціонування системи європейської та євроатлантичної безпеки, який свідчить, що європейська та євроатлантична модель колективної безпеки незалежно від самого способу формування є демократизованою військово-політичною структурою (союзом) сучасного типу, пристосованою до режиму стійкої демократії, надзвичайно ресурсомісткою, фінансово й економічно забезпеченою, багатовитратною в інтересах розвитку можливостей, необхідних для ефективної участі у врегулюванні міжнародних конфліктів і криз із використанням військових і цивільних механізмів та інструментів у різних регіонах світу.

Установлено принципи військово-політичного співробітництва міждержавних об'єднань, які були прописані в Декларації НАТО – ЄС про європейську політику в галузі безпеки і оборони, зокрема взаємне зміцнення діяльності з врегулювання кризових ситуацій обох організацій; ефективні взаємні консультації, діалог, співпраця та прозорість; неподільність безпеки, спільні консультації, рівність і право на самостійність в ухваленні рішень; дотримання інтересів держав – членів Європейського Союзу та НАТО; дотримання принципів Статуту ООН.

З'ясовано, що метою функціонування системи європейської та євроатлантичної безпеки було визначено побудову загальної моделі колективної безпеки на основі досягнення єдиного розуміння загроз і прийняття узгоджених заходів з протидії їм, а також взаємодоповнюючий розвиток військових можливостей обох об'єднань.

Досліджено роль та місце силових складових структур сектору безпеки і оборони в контексті забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, який свідчить, що запорукою забезпечення національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України є потужні Збройні Сили України, ефективні розвідувальні, контррозвідувальні та правоохоронні органи, що є на сьогодні провідним розвідувальним інструментом для отримання верифікованої інформації з урахуванням умов та обставин в арсеналі вищого політичного керівництва держави для прийняття воєнно-політичного рішення.

Установлено, що ключова роль у системі підготовки та прийняття державно-управлінських рішень у сфері національної безпеки та оборони на міжнародній арені з метою забезпечення певних зовнішньополітичних умов для просування національних інтересів у сучасному світі належать Президентові України, Міністерству закордонних справ України та силовим складовим структур сектору безпеки і оборони України, зокрема, Службі зовнішньої розвідки України, Головному управлінню розвідки Міністерства оборони України, Силам спеціальних операцій Збройних Сил України.

Запропоновано пріоритетні напрями вдосконалення державно-правового механізму та визначено шляхи вдосконалення політико-дипломатичного механізму реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері. Зокрема, пріоритетні напрями в означеній сфері передбачають: набуття додаткових міжнародно-правових гарантій з питань захисту суверенітету, територіальної цілісності та незалежності України в умовах військової агресії; усебічна організація розгортання та діяльності на території України міжнародної операції з підтримання миру і безпеки (Спеціальна поліцейська миротворча місія ООН або Європейського Союзу); імплементація міжнародних проєктів і програм з питань забезпечення безпеки та оборони (усі діючі проєкти ЄС і США); використання інструментарію Міжнародного суду ООН для припинення (засудження) військової агресії Російської Федерації проти України.

Визначено шляхи вдосконалення політико-дипломатичного механізму реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, а саме: удосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері національної безпеки та оборони держави, її зовнішньополітичної діяльності, зокрема проведення комплексної інвентаризації чинних угод і домовленостей у системі національної безпеки України; підвищення інституційного рівня політичного діалогу з країнами НАТО та Європейського Союзу з питань впровадження демократичних реформ і забезпечення регіональної безпеки, що дасть змогу активізувати переговорний процес щодо ключових проблем українсько-російських відносин у контексті геополітичного протистояння; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед громадян України щодо переваг євроатлантичної системи колективної безпеки.

Визначено пріоритетні напрями та шляхи вдосконалення державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, які передбачають:

– реформування системи державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України шляхом: удосконалення системи забезпечення національної безпеки України; вироблення та реалізації сучасної державної політики національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, адекватної сучасним викликам і загрозам та підпорядкованої принципу оборонної достатності; налагодження ефективних механізмів реалізації державної політики забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері в умовах військової агресії; удосконалення механізму координації діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення національної безпеки; створення ефективної системи запобігання та протидії корупції; запровадження нових механізмів демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України тощо;

– удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері з урахуванням нових викликів і загроз національній безпеці України шляхом: удосконалення базового Закону України “Про національну безпеку України”, який має визначати принципи й особливості функціонування системи забезпечення національної безпеки; розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про завдання й повноваження Комітету Верховної Ради України, до повноважень якого належить забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів тощо;

– реформування системи державного управління у сфері зовнішньополітичної діяльності шляхом: створення професійного інституту дипломатичної служби, забезпечення її ефективності; розподілення політичних і дипломатичних посад, уточнення розподілу обов'язків і посадових інструкцій усіх працівників тощо; створення прозорої системи конкурсного добору осіб на посади консулів, дипломатів та нової системи атестації дипломатичного персоналу; застосування нетрадиційної дипломатії (нетрадиційний підхід до зовнішньої політики, нетрадиційні форми підтримання міжнародних відносин); запровадження нових підходів до підготовки дипломатичного персоналу для роботи за кордоном, що повинно забезпечити зміну їх ставлення до виконання службових обов'язків у напрямі дотримання загального політичного курсу Української держави щодо країни перебування, усвідомлення їх як надання оплачуваних державою послуг із забезпечення насамперед інтересів України, прав та інтересів її громадян, юридичних осіб у державі перебування;

упровадження нових антикорупційних механізмів призначення на посади керівників дипломатичних місій тощо.

Запровадження структурно-функціональної моделі механізмів державного управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері дасть змогу виявити переваги і недоліки діяльності органів державної влади України із забезпечення національної безпеки і оборони та вплинути на подальший процес їх вдосконалення та визначити комплекс стратегічних завдань стосовно реалізації політики забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що державне управління забезпеченням національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері – це цілеспрямований, організуючий та регулюючий вплив держави через органи державної влади, до компетенції яких належать питання забезпечення національної безпеки та оборони, захисту національних інтересів у всіх сферах суспільного і державного життя з урахуванням зовнішньополітичних і внутрішніх умов, що спрямований на комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки, створення ефективного сектору безпеки і оборони України, формування нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

Література.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 01 березня 2014 р. “Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України”, затвердженого Указом Президента України від 02 березня 2014 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2014>.

2. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 трав. 2015 р. “Про Стратегію національної безпеки України”: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

References.

1. The decision of the Council of national security and defense (2014), The Decree Of The President Of Ukraine “ On urgent measures to ensure national security, sovereignty and territorial integrity of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2014> (Accessed 10 April 2020).

2. The decision of the Council of national security and defense (2015), The Decree Of The President Of Ukraine “On the Strategy of national security of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 10 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 10.04.2020 р.